

The Project Gutenberg eBook of Христо Ботев, Стихотворения, by Khristo Botev

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Христо Ботев, Стихотворения

Author: Khristo Botev

Release date: August 1, 2001 [EBook #2790]
Most recently updated: April 19, 2013

Language: Bulgarian

Credits: Produced by Snezhina Gileva

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ХРИСТО БОТЕВ, СТИХОТВОРЕНИЯ ***

[NOTE TO THE EDITORS: please, do NOT remove ANY HYPHENS! Their function in Bulgarian is very important and they CANNOT be replaced by ";" or"!"]

Hristo Botev, Poems

Contains:

On Parting (in 1868)

To My First Love

Sharing

Elegy

To My Mother

To My Brother

In the Tavern

Hadji Dimitar

My Prayer

A Cloud of Darkness has Appeared

Stranger

Eloped

The Struggle

St. George's Day

A Patriot

To Her

Haidouks (Father and Son)

Why am I not...?

A Message

The Hanging of Vassil Levski

Христо Ботев, Стихотворения

НА ПРОЩАВАНЕ в 1868 г.

Не плачи, майко, не тъжи,
че станах азе хайдутин,
хайдутин, майко, бунтовник,
та тебе клета оставих
за първо чедо да жалиш!
Но кълни, майко, проклинай
таз турска черна прокуда,
дето нас млади пропъди
по тази тежка чужбина –
да ходим да се скитаме
немили, клетки, недраги!
Аз зная, майко, мил съм ти,

че може млад да загина,
ах, утре като премина
през тиха бяла Дунава!
Но кажи какво да правя,
кат си ме, майко, родила
със сърце мъжко, юнашко,
та сърце, майко, не трае
да гледа турчин, че бесней
над бащино ми огнище:
там, дето аз съм пораснал
и първо мляко засукал,
там, дето либе хубаво
черни си очи вдигнеш
и с оназ тиха усмивка
в скръбно ги сърце впиеше,
там дето баща и братя
черни чернеят за мене!...
Ах, мале – майко юнашка!
Прости ме и веч прощавай!
Аз вече пушка нарамих
и на глас тичам народен
срещу врагът си безверни.
Там аз за мило, за драго,
за теб, за баща, за братя
за него ще се заловя,
пък... каквото сабя покаже
и честта, майко, юнашка!
А ти, 'га чуеш, майнольо,
че куршум пропей над село
и момци вече наскочат,
ти излез, майко – питай ги,
де ти е чедо остало?
Ако ти кажат, че азе
паднал съм с куршум пронизан,
и тогаз, майко, не плачи,
нито пък слушай хората,
дето ще кажат за мене
"Нехранимайка излезе",
но иди, майко, у дома
и с сърце сичко разкажи
на моите братя невръстни,
да помнят и те да знаят,
че и те брат са имали,
но брат им падна, загина,
затуй, че клетник не трая
пред турци глава да скланя,
сюрмашко тегло да гледа!
Кажи им, майко, да помнят,
да помнят, мене да търсят:
бяло ми месо по скали,
по скали и по орляци,
черни ми кърви в земята,
земята, майко, черната!
Дано ми наидат пушката,
пушката, майко, сабята,
и дето срещнат душманин
със куршум да го поздравят,
а пък със сабя помилват...
Ако ли, майко, не можеш
от милост и туй да сториш,
то 'га се сберат момите
пред назе, майко, на хоро
и дойдат моите връстници
и скръбно либе с другарки,
ти излез, майко, послушай
със моите братя невръстни
моята песен юнашка –
защо и как съм загинал
и какви думи издумал
пред смъртта си и пред дружина...
Тъжно щеш, майко, да гледаш
ти на туй хоро весело,
и като срещнеш погледът
на мойто либе хубаво,
дълбоко ще ми въздъхнат
две сърца мили за мене –
нейното, майко, и твое!
И две щат сълзи да капнат
на стари гърди и млади...
Но туй щат братя да видят
и кога, майко, пораснат,
като брата си ще станат –
силно да любят и мразят...

Ако ли, мале майноле,
жив и здрав стигна до село,
жив и здрав с байряк във ръка,
под байряк лични юнаци,
напети в дрехи войнишки,
с левове златни на чело,
с иглянки пушки на рамо
и с саби-зми на кръстът,
о, тогаз, майко юнашка!
О, либе мило, хубаво!
Берете цветя в градина,
късайте бръшлян и здравец,
плетете венци и китки
да кичим глави и пушки!
И тогаз с венец и китка
ти, майко, ела при мене,
ела ме, майко, прегърни
и в красно чело целуни –
красно, с две думи заветни:
свобода и смърт юнашка!
А аз ще либе прегърна
с кървава ръка през рамо,
да чуй то сърце юнашко,
как тупа сърце, играе;
плачът му да спра с целувка,
сълзи му с уста да глътна...
Пък тогаз... майко, прощавай!
Ти, либе, не ме забравяй!
Дружина тръгва, отива,
пътят е страшен, но славен:
аз може млад да загина...
Но... стига ми тая награда –
да каже нявга народът:
умря сиромаш за правда,
за правда и за свобода...

ДО МОЕТО ПЪРВО ЛИБЕ

Остави таз песен любовна,
не вливай ми в сърце отрова –
млад съм аз, но младост не помня,
пък и да помня, не ровя
туй, що съм ази намразил
и пред тебе с крака погазил.

Забрави туй време, га плачех
за поглед мил и за въздишка:
роб бях тогаз – вериги влачех,
та за една твоя усмивка,
безумен аз светът презирах
и чувства си в калта увирах!

Забрави ти онез полуди,
в тез гърди веч любов не грее
и не можеш я ти събуди
там, де скръб дълбока владее,
де сичко е с рани покрито
и сърце зло в злоба обвито!

Ти имаш глас чуден – млада си,
но чуйш ли как пее гората?
Чуйш ли как плачат сиромаси?
За тоз глас ми копней душата,
и там тегли сърце ранено,
там, де е се с кърви облено!

О, махни тез думи отровни!
Чуй как стене гора и шума,
чуй как ечат бури вековни,
как нареждат дума по дума –
приказки за стари времена
и песни за нови теглила!

Запей и ти песен такава,
запей ми, девойко, на жалост,
запей как брат брата продава,
как гинат сили и младост,
как плаче сиротна вдовица
и как теглят без дом дечица!

Запей, или млъкни, махни се!
Сърце ми веч трепти – ще хвъркне,

ще хвъркне, изгори, свести се!
Там, де земя гърми и тътне
от викове страшни и злобни
и предсмъртни песни надгробни...

Там... там буря кърши клонове,
а сабля ги свива на венец;
знанали са страшни долове
и пици в тях зърно от свинец,
и смъртта ѝ там мила усмивка,
а хладен гроб сладка почивка!

Ах, тез песни и таз усмивка
кой глас ще ми викне, запее?
Кървава да вдигна напивка,
от коя и любов немее,
пък тогаз и сам ще запая
що любя и за що милея!...

ДЕЛБА

По чувства сме братя ний с тебе
и мисли еднакви ний таим,
и вярвам, че в светът за нищо
ний няма с теб да се разкаем.

Добро ли сме, зло ли правили,
потомството назе ще съди;
а сега – дай ръка за ръка
и напред със стъпки по-твърди!

Спътник ни са били в животът
страдания, бедност в чужбина,
но тях сме ний братски делили
и пак ще ги делим двамина...

Ще делим ний хорски укори,
ще търпим и присмех глупешки,
ще търпим, но няма да охнем
под никакви мъки човешки.

И глава ний няма да сложим
пред страсти и светски кумири:
сърцето си вече казахме
с печалните наши две лири...

Напред сега с чувства и мисли
последната делба да делим:
да изпълним дума заветна –
на смърт, братко, на смърт да вървим!

ЕЛЕГИЯ

Каж ми, кажи, бедний народе,
кой те в таз рабска люлка люлее?
Тоз ли, що спасителят прободе
на кръстът нявга зверски в ребрата,
или тоз, що толкоз годин ти пее:
"Търпи, и ще си спасиш душата?!"

Той ли, ил някой негов наместник,
син на Лойола и брат на Юда,
предател верен и жив предвестник
на нови тегла за сиромаси,
нов кърджалия в нова полуда,
кой продал брата, убил баща си?!

Той ли? – кажи ми. Мълчи народа!
Глухо и страшно гърмят окови,
не чуй се от тях глас за свобода:
намръщен само с глава той сочи
на сган избрана – рояк скотове,
в сюртуци, в реси и слепци с очи.

Сочи народът, и пот от чело
кървав се лее над камък гробен;
кръстът е забит във живо тело,
ръжда разяда гложгани кости,
смок е засмукал живот народен,

смучат го наши и чужди гости!

А бедният роб търпи и ние
без срам, без укор, броиме време,
откак е в хомот нашата шия,
откак окови влачи народа,
броим и с вяра в туй скотско племе
чакаме и ний ред за свобода!

МАЙЦЕ СИ

Ти ли си, мале, тъй жално пела,
ти ли си мене три годин клела,
та скитник ходя злочестен ази
и срещам това, що душа мрази?

Бащино ли съм пропилил имане,
тебе ли покрих с дълбоки рани,
та мойта младост, мале, зелена
съхне и вехне люто язвена?!

Весел ме гледат мили другари,
че с тях наедно и аз се смея,
но те не знаят, че аз веч тлея,
че мойта младост слана попари!

Отде да знаят? Приятел нямам
да му разкрия що в душа тая;
кого аз любя и в какво вярвам –
мечти и мисли – от що страдая.

Освен теб, мале, никого нямам,
ти си за мене любов и вяра;
но тука вече не се надявам
тебе да любя: сърце догаря!

Много аз, мале, много мечтаях
щастие, слава да видим двама;
сила усещах – що не желаях?
Но за вси желби приготви яма!

Една сал клета, една остана:
в прегръдки твои мили да падна,
та туй сърце младо, таз душа страдна
да се оплачат тебе горкана...

Баща и сестра и братя мили
аз да прегърна искам без злоба,
пък тогаз нека измръзнат жили,
пък тогаз нека изгния в гроба!

КЪМ БРАТА СИ

Тежко, брате, се живее
между глупци неразбрани;
душата ми в огън тлее,
сърцето ми в люти рани.

Отечество мило любя,
неговият завет пазя;
но себе си, брате, губя,
тия глупци като мразя.

Мечти мрачни, мисли бурни
са разпнали душа млада;
ах, ръка си кой ще турне
на туй сърце, дето страда?

Никой, никой! То не знае
нито радост, ни свобода;
а безумно как играе
в отзив на плач из народа!

Често, брате, скришом плача
над народен гроб печален;
но, кажи ми, що да тача
в тоя мъртъв свят коварен?

Нищо, нищо! Отзив няма
на глас искрен, благороден,

пък и твойта й душа няма
на глас божий – плач народен!

В МЕХАНАТА

Тежко, тежко! Вино дайте!
Пиян дано аз забравя
туй, що, глупци, вий не знайте
позор ли е или слава!

Да забравя край свой роден,
бащина си мила стряха
и тез, що в мен дух свободен,
дух за борба завещаха!

Да забравя род свой беден,
гробът бащин, плачът майчин,
тез, що залькът наеден
грабят с благороден начин –

грабят от народът гладен,
граби подъл чорбаджия,
за злато търговец жаден
и поп с божа литургия!

Грабете го, неразбрани!
Грабете го! Кой ви бърка?
Скоро той не ще да стане:
ний сме синца с чаши в ръка!

Пием, пеем буйни песни
и зъбим се на тирани;
механите са нам тесни –
крещим: "Хайде на Балкана!"

Крещим, но щом изтрезнеем,
забравяме думи, клетви,
и немеем, и се смеем
пред народни свети жертви!

А тиранинът върлува
и безчести край наш роден:
коли, беси, бие, псува
и глоби народ поробен!

О, налейте! Ще да пия!
На душа ми да олекне,
чувства трезви да убия,
ръка мъжка да омекне!

Ще да пия напук врагу,
напук и вам, патриоти,
аз веч нямам мило, драго,
а вий... вий сте идиоти!

ХАДЖИ ДИМИТЪР

Жив е той, жив е! Там на Балкана,
потънал в кърви, лежи и пшкя
юнак с дълбока на гърди рана,
юнак във младост и в сила мъжка.

На една страна захвърлил пушка,
на друга сабля на две строшена;
очи тъмнеят, глава се люшка,
уста проклинат цяла вселена!

Лежи юнакът, а на небето
слънцето спряно сърдито пече;
жетварка пее нейде в полето,
и кръвта още по-силно тече!

Жътва е сега... Пейте, робини,
тез тъжни песни! Грей и ти, слънце,
в таз робска земя! Ще да загине
и тоя юнак... Но млъкни, сърце!

Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира: него жалеят
земя и небе, звяр и природа

и певци песни за него пеят...

Денем му сянка пази орлица
и вълк му кротко раната ближе;
над него сокол, юнашка птица,
и тя се за брат, за юнак грижи!

Настане вечер – месец изгрее,
звезди обсипят свода небесен;
гора зашуми, вятър повече –
Балканът пее хайдушка песен!

И самодиви в бяла премяна,
чудни, прекрасни, песен поемнат, –
тихо нагазят в трева зелена
и при юнакът дойдат, та седнат.

Една му с билки раната върже,
друга го пръсне с вода студена,
трета го в уста целуне бърже –
и той я гледа, – мила, засмена!

"Каж ми, сестро, де – Караджата?
Де е и мойта вярна дружина?
Каж ми, пък ми вземи душата –
аз искам, сестро, тук да загина!"

И плеснат с ръце, па се прегърнат,
и с песни хвъркнат те в небесата, -
летят и пеят, дорде осъмнат,
и търсят духът на Караджата...

Но съмна вече! И на Балкана
юнакът лежи, кръвта му тече, -
вълкът му ближе лютата рана,
и слънцето пак пече ли – пече!

МОЯТА МОЛИТВА

"Благословен бог наш..."

О, мой боже, правий боже!
Не ти, що си в небесата,
а ти, що си в мене, боже –
мен в сърцето и в душата...

Не ти, комуто се кланят
калугери и попове
и комуто свещи палят
православните скотове;

не ти, който си направил
от кал мъжът и жената,
а човекът си оставил
роб да бъде на земята;

не ти, който си помазал
царе, папи, патриарси,
а в неволя си зарязал
моите братя сиромаси;

не ти, който учиш робът
да търпи и да се моли
и храниш го дор до гробът
само със надежди голи;

не ти, боже, на лъжците,
на безчестните тирани,
не ти, идол на глупците,
на човешките душмани!

А ти, боже, на разумът,
защитниче на робите,
на когото щат празнуват
денят скоро народите!

Вдъхни секиму, о, боже,
любов жива за свобода –
да се бори кой как може
с душманите на народа.

Подкрепи и мен ръката,
та кога въстане робът,
в редовете на борбата

да си найда и аз гробът!

Не оставяй да изстине
буйно сърце на чужбина,
и гласът ми да премине
тихо като през пустиня!...

[ЗАДАДЕ СЕ ОБЛАК ТЕМЕН]

***

Зададе се облак темен
откъм гора, от Балкана:
дали ще е дъждец дребен,
или ще е буря страшна?

Ех, мой дядо, тежко време!
Ралото се едвам влачи,
и след него сееш семе,
пот от чело, град от очи!

Кажи, дядо, защо плачеш
над тез дълги бразди черни;
от чер облак ли се плашиш,
или мрат ти деца дребни?

Кажи, дядо, че аз помня
какъв юнак напред беше;
бог да прости баба Стойна,
тя пееше, ти ореше.

Друг път – помниш? – лани беше:
аз заминах през гората,
сред юнаци ти седеше
като баща със брадата.

Какъв беше ти тогава!
Сега плачеш – защо, дядо?
Байряк ли се не развява,
или нямаш сърце младо?

"Ех, мой синко! Що ме питаш?
Чуй тоз гарван, де там грачи...
Но в село нели отиваш,
ще да видиш защо плаче

стар войвода след туй рало!
Там селото се е сбрало
на мегданя, за да гледа
моите момци, моите чеда!

Ти ще видиш там набити
на прътове, на върлини
на момците ми главите –
избиха се две дружини!

Двама братя воеводи,
двамата ми верни сина:
скарали се кой да води
бащината си дружина!

Тесни били планините
за несговорна дружина!
И стърчат им днес главите,
за да плаче кой как мине.

Боже, с гръм ти разсипи ме!
Ветре, в прах ти разнеси ме!
Да не гледам деца малки
и техните клетки майки,

окол пръте как се късат –
ръце вдигат към главите,
и как после ще се мъчат
голи, боси и пребити."

Закапаха едри капки,
летят, крякат гъски, патки:
буря страшна ще да ревне,
нели не са капки дребни.

Секи тича, в село бяга,
дядо не ще да разпряга.
– Хайде, дядо, да вървиме.

"Стой, да умра, помогни ми!"

СТРАННИК

Бързай, странник, върви скоро
къща бащина да стигнеш;
пред къщата играй хоро,
през хорото ти ще минеш.

"Добре дошъл", ще ти кажат
деца, баби и поделки;
а момите – те играят
подир дружини засевки.

Няма нищо! Други зема
тази, що си нявга любил;
но и за теб моми има:
бога не си с камъни бил.

Ще излезе стара майка
да посрещне мила сина,
ще заплаче, ще завайка:
"Син дочаках от чужбина!"

Ще прегърне мъжка снага,
а ти нейни стари кости;
ще чуйш майчина си тъга,
ще чуйш нейни думи прости.

Ще чуйш, ала недей плака,
първо либе че сгодили,
друга вест те тебе чака –
за баща и братя мили!

Турци тейка ти убиха,
братята ти и двоица
полежаха, па изгниха,
отровени във темница.

Но то нищо! Ти да си жив,
баща скоро ще да бъдеш, –
бог е добър и милостив,
а ти трябва род да въдиш.

На, че плачеш! Ех, жена си!
За жени е плачът даден,
за жени, за сиромаси:
ти не си ни гол, ни гладен.

Речи тамо: "Бог да прости",
на попове по патрихил,
на трапеза свикай гости,
пък бъди какъвто си бил!

Земи жена хубавица,
или грозна със имот;
народи рояк дечица
и с сюрмашки ги храни пот.

Тъй глупецът, тъй залита
да прекара добър живот,
и никога не се пита
човек ли е той или скот!

ПРИСТАНАЛА

Посвещава се на г-ца М. И. Г-ва

Кавал свири на поляна,
на поляна, край горица;
млада, хубава Стояна
търчи с менци за водица.

Из градина крещи, вика,
омразната нейна стрика:
"Полудя ли, мар Стояно,
та отиваш толкоз рано?"

Стой, почакай д'идем двама!"
Па се спусна к'нейна мама

да ковлади тя Стояна,
че отива на поляна.

Ей изкочи стара майка
на висок и хубав чардак:
ахна, търти се, заплака,
като видя кървав байряк,

че се байряк там ветрее
сред юнаци, сред дружина,
и Стоянка се белее
в прегръдките у Дойчина.

Като зърна той, че иде
неговото мило либе,
из юнаци той изкочи
и към нея с пръст посочи:

"Ей, дружина, хай станете!
Ей я иде – погледнете:
туй е мойта горска птица,
туй е мойта годеница!"

Па си весел, засмян тръгна
да посрещне той Стояна;
наближи я – с пушка гръмна,
като видя, че ѝ засмяна.

И дружина загърмяха
на засевки, та запяха;
а тя ръце си разгърна,
та Дойчин я млад прегърна.

А нейната клета мама,
като гледа таз измама,
сълзи лее и проклина
ту щерка си, ту Дойчина.

"Да не цъфнеш, да не пекнеш,
дъще клета, със Дойчина,
да окапеш, дето седнеш –
да не станеш по година!"

Дано болест те налегне,
болест, дъще, живеница,
и Дойчин да не убегне
от верига, от темница!

Тоз хайдутин, що го либиш,
на кол утре да го видиш,
че от там се тебе хили
и на горски самодиви!

Че той батя ти измами,
та хайдутин върл направи;
а теб, дъще, клета, мами,
баща, майка та остави!"

От тез клетви се събуди
и Стоенкин баща стари;
той излезе и се чуди
и в главата се удари.

Но кат видя той Дойчина,
дъщеря си и мил сина,
попоглади си брадата
и извика към гората:

"Горо, горо, майко мила,
толкоз годин си хранила
мене, горо, юнак стари
с отбор момци и другари, –

храни, горо, таквиз чеда,
дорде слънце в светът гледа;
дорде птичка в тебе пее,
тоз байряк да се ветрее!"

БОРБА

В тъги, в неволи, младост минува,
кръвта се ядно в жили вълнува,
погледът мрачен, умът не види
добро ли, зло ли насреща иде...

На душа лежат спомени тежки,
злобна ги памет често повтаря,
в гърди ни любов, ни капка вяра,
нито надежда от сън мъртвешки
да можеш свестен човек събуди!
Свестните у нас считат за луди,
глупецът вредом всеки почита:
"Богат е", казва, пък го не пита
колко е души изгорил живи,
сироти колко той е ограбил
и пред олтарят бога измамил
с молитви, с клетви, с думи лъжливи.
И на обществен тоя мъчител
и поп, и черква с вяра слугуват;
нему се кланя дивак учител,
и с вестникарин зайдно мъдруват,
че страх от бога било начало
на сяка мъдрост... Туй е казало
стадо от вълци във овчи кожи,
камък основен за да положи
на лъжи святи, а ум човешки
да скове навек в окови тежки!
Соломон, тоя тиран развратен,
отдавна в раят нейде запратен,
със свойте притчи между светците,
казал е глупост между глупците,
и нея светът до днес повтаря –
"Бой се от бога, почитай царя!"
Свещена глупост! Векове цели
разум и совест с нея се борят;
борци са в мъки, в неволи мрели,
но, кажи, що са могли да сторят!
Светът, привикнал хомот да влачи,
тиранство и зло и до днес тачи;
тежка желязна ръка целува,
лъжливи уста слуша със вяра:
мълчи, моли се, кога те бият,
кожата да ти одере звярът
и кръвта да ти змии изпият,
на бога само ти се надявай:
"Боже, помилуй – грешен съм ази",
думай, моли се и твърдо вярвай –
бог не наказва, когото мрази...
Тъй върви светът! Лъжа и робство
на тая пуста земя царува!
И като залог из род в потомство
ден и нощ – вечно тук преминува.
И в това царство кърваво, грешно,
царство на подлост, разврат и сълзи,
царство на скърби – зло безконечно!
кипи борбата и с стъпки бързи
върви към своят свещени конец...
Ще викнем ние: "Хляб или свинец!"

ГЕРГЬОВДЕН

"Паситесь, добрые народы!
Вас не разбудит чести клыч;
Начто стадам дары свободы?
Их должно резать или стричь..."

Языков

Ликуй, народе! Старо и младо,
хвалете и днес бога и царят!
Днес е Гергьовден. От овце стадо
тъй блейше вчера подир овчарят,
когато тоз цар, безгрижен, глупав,
както и сички царьове земни,
поведе стадо с кривакът хубав
и с умни псета – министри верни,
без портфейли, но и без заплава,
на кои същ цар и да погледне,
"Блазе й – би казал – живей овцата
и от народът мой по-честито!"
И тръгна стадо с агнета дребни,
върви и крета от път убито,
та сичко младо под нож да легне
за свети Гергя – божи разбойник...
Бездушен, глуп, изгнил покойник.
Жертви ли иска? Ииска овчарят,

гладното гърло, попът пиени,
както от тебе, народе, царят
иска за своите гнусни хареми
и за тез, що те мъчат, обират;
а ти им даваш потът, кръвта си
и играйш даже, кога те бият!
На – днес богати и сиромаси,
пиени там – те песни пеят
и хвалят с попът бога и царят...
Ликуй, народе! Тъй овце блеят
и вървят с псета подир овчарят.

ПАТРИОТ

Патриот е – душа дава
за наука, за свобода;
но не своята душа, братя,
а душата на народа!
И секиму добро струва,
само, знайте, за парата,
като човек – що да прави?
продава си и душата.

И е добър християнин:
не пропуска литургия;
но и в черква за туй ходи,
че черквата й търговия!
И секиму добро струва,
само, знайте, за парата,
като човек – що да прави?
залага си и жената.

И е човек с добро сърце:
не оставя сиромаси;
но не той вас, братя, храни,
а вий него със труда си!
И секиму добро струва,
само, знайте, за парата,
като човек – що да прави?
изяда си и месата.

НЕЙ

Питаш ме защо съм аз
дохождал нощя у вас,
как съм скочил през плета
и що щял съм да крада.

Кат мъжът ти не съм стар
да не видя в темна нощ:
аз си имам за другар
на поясът остър нож.

Нощ бе темна като рог,
примъкнах се като смок:
слушам, гледам – сички спят,
спеше си и ти с мъжът.

Там в градина аз седнах,
в ръка силна нож стиснах:
ще излезе, рекох, той,
ще изпита гневът мой.

Гледам вкъщи свещ гори,
вие спите – мен в гърди
силен пламък, яд гори
и гняв ще ме умори.

Впил съм очи във свещта,
а не виждам, че нощта
превали се и мина
и зора се веч сипна.

Славей песен си запя:
с радост среща той зора:
през прозорецът глава
се показва и засмя.

Тебе тутакси познах

и тогаз се чак стреснах;
"Друг път", славею казах
и през плетът пак скокнах.

Ето защо идвах аз
в темна нощ и грозен час:
ще умре един от нас –
ил мъжът ти, или аз!

ХАЙДУТИ Баща и син

Я надуи, дядо, кавала,
след теб да викна – запея
песни юнашки, хайдушки,
песни за вехти войводи –
за Чавдар страшен хайдутин,
за Чавдар вехта войвода –
синът на Петка Страшника!
Да чуят моми и момци
по сборове и по седенки;
юнаци по планините,
и мъже в хладни механи:
какви е деца раждала,
раждала, ражда и сега
българка майка юнашка;
какви е момци хранила,
хранила, храни и днеска
нашата земя хубава!
Ах, че мен, дядо, додея
любовни песни да слушам,
а сам за тегло да пея,
за тегло, дядо, сюрмашко,
и за своите си кахъри,
кахъри, черни ядове!
Тъжно ми й, дядо, жално ми й,
ала засвири – не бой се, –
аз нося сърце юнашко,
глас имам меден загорски,
та 'ко ме никой не чуе,
песента ще се пронесе
по гори и по долища –
горите ще я поемат,
долища ще я повторят,
и тъгата ми ще мине,
тъгата, дядо, от сърце!
Пък който иска, та тегли –
тежко му нима ще кажа?
Юнакът тегло не търпи –
ала съм думал и думам:
Блазе му, който умее
за чест и воля да мъсти –
доброму добро да прави,
лошия с ножа по глава, –
пък ще си викна песента!

I

Кой не знай Чавдар войвода,
кой не е слушал за него?
Чорбаджия ли изедник,
или турските сердари?
Овчар ли по планината,
или пък клетки сюрмаси!
Водил бе Чавдар дружина
тъкмо до двајсет години,
и страшен беше хайдутин,
за чорбаджии и турци;
ала за клетки сюрмаси
крило бе Чавдар войвода!
Затуй му пее песента
на Странджа-баир гората,
на Ирин-Пирин тревата;
меден им кавал приглася
от Цариграда до Сръбско
и с ясен ми глас жътварка
от Бяло море до Дунав –
по румелийски полета...
Един бе Чавдар войвода –
един на баща и майка,

един на вярна дружина;
мъничък майка остави,
глупав от татка отдели,
без сестра, Чавдар, без братец,
ни нийде някой роднина –
един сал вуйка изедник
и деветмина дружина!...
Хлапак дванайсетгодишен,
овчар го даде майка му,
по чужди врата да ходи,
на чужд хляб да се научи;
но стоя Чавдар, що стоя –
стоял ми й от ден до пладня!
И какво да ми спечели?
Голям армаган на майка –
тез тежки думи отровни:
"Що ме си, майко, продала
на чуждо село аргатин:
овци и кози да паса,
да ми се смеят хората
и да ми думат в очите:
да имам баща войвода
над толкозмина дружина,
три кази да е наплашил,
да владей Стара планина,
а аз при вуйча да седя –
при тоз сюрмашки изедник!
Копилето му да бавя;
час по час да ме нахоква,
че съм се и аз увълчил,
че човек няма да стана,
а ще да гния в тъмница,
и ще ми капнат месата
на Кара-баир на кола!...
Проклет бил човек вуйка ми!
Проклет е, майко – казвам ти, –
не ща при него да седя,
копилето му да бавя
и крастите да му завръщам.
Яли ги свраки и псета!
При татка искам да ида,
при татка в Стара планина;
татко ми да ме научи
на к'ъвто иска занаят."
Зави се майка, замая –
камък и падна на сърце;
гледа си в очи Чавдара,
във очи черни, големи,
глади му глава къдрава
и ръда клета, та плаче.
Чавдар я плахо изгледа,
и с сълзи и той на очи,
майка си бърже попита:
"Каж ми, мале, що плачеш?
Да не са татка хванали,
хванали или убили,
та ти си, мале, остана
сирота, гладна и жъдна?"...
Прегърна майка Чавдара,
в очи го черни целуна,
въздъхна, та му продума:
"За тебе плача, Чавдаре,
за тебе, дете хубаво,
писано още шарено:
ти ми си, синко, едничък,
едничък още мъничък,
а лоши думи хортуваш; –
как ще те майка прежали,
да идеш, синко, с татка си,
хайдутин като ще станеш!
Татко ти й снощи доходял,
за тебе, синко, да пита, –
много ме й съдил и хокал,
що съм те, синко, пратила
при вуйча ти, а не при него –
да види и той, че има
хубаво дете юначе;
далеч ли да го проводи,
на книга да се изучи,
или хайдутин направи,
по планината да ходи.
Триста й заръци заръчал,
в неделя да те проводя

на хайдушкото сборище...
Ще идеш, синко Чавдаре,
едничко чедо на майка!
Ще идеш утре при него;
ала те клетва заклинам,
ако ти й мила майка ти,
да плачеш, синко, да искаш,
с дружина да те не води,
а да те далеч проводи,
на книга да се изучиш –
майци си писма да пишеш,
кога на гурбет отидеш..."
Рипна ми Чавдар от радост,
че при татка си ще иде,
страшни хайдути да види
на хайдушкото сборище;
а майка ядна, жалостна,
дете си мило прегърна
и... пак заръда, заплака!...

ЗАЩО НЕ СЪМ?...

Защо не съм и аз поет,
поет като Пишурката?
Ех, че ода бих направил
на баба си на хурката!

Защо не съм и аз поет,
като Сапунова трети!
Че запял бих, че възпял бих
на владиката конете!

Но защо не съм Владикин,
да напиша чудна драма –
за жабите, за мишките,
и боят им с цар Радана?

Защо не съм и Войников,
плодовит, прочут писател,
да съставя и молитви
на нашия цар създател?

Защо не съм и Пърличев,
да преведа Илиада;
но с такъв превод, за който
и лобут да ми се пада?

Но защо не съм Славейков,
да заплача, да запая:
"Не пей ми се, не смей ми се,
от днес вече ще да бляя"?

Но защо не съм и Вазов,
"вярата" си да възпя:
че ще стане вълк овцата,
а певците като нея?!

ПОСЛАНИЕ на Св. Търновски

Свети владико! Пастир народен!
Днес тебе песен пея за слава
и казвам, отче, ти си достоен
не за епархия – за държава.

Но като човек религиозен,
искам да зная – ще знаем двама –
де е и нашът попец опопен –
в черковата ли, или в хамама?

Защото, отче, в село приказват,
че в Ески-Загра кога си ходил,
дърво ли, поп ли – това не знаят –
на баните си го уж опопил.

ОБЕСВАНЕТО НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ

О, майко моя, родино мила,
защо тъй жално, тъй милно плачеш?
Гарване и ти, птицо проклета,
на чий гроб там тъй грозно грачеш ?

Ох, зная, зная, ти плачеш, майко,
затуй, че ти си черна робиня,
затуй, че твоят свещен глас, майко,
е глас без помощ, глас във пустиня.

Плачи! Там близо край град София
стърчи, аз видях, черно бесило,
и твой един син, Българийо,
виси на него със страшна сила.

Гарванът грачи грозно, зловещо,
псета и вълци вят в полята,
старци се молят богу горещо,
жените плачат, пицят децата.

Зимата пее своята зла песен,
вихрове гонят тръни в полето,
и студ, и мраз, и плач без надежда
навяват на теб скръб на сърцето.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ХРИСТО БОТЕВ, СТИХОТВОРЕНИЯ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project

Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing

Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.